

Дитину ображають в школі — що робити: поради психолога для батьків

Школа — це ті перші кроки в самостійне життя, які, на жаль, нерідко супроводжуються проблемами з соціальною адаптацією, образами й тривогами. На жаль, дитячі конфлікти в наш час — вельми часте явище, і батьки іноді виявляються в дуже непростій ситуації. Як бути, якщо улюблене чадо в школі ображають? Чи варто втручатися або правильніше буде дозволити дітям розібратися самостійно?

Як зрозуміти, що вашого дитину ображають в школі?

Не кожна дитина розповість батькам про шкільні конфліктах. У одного не надто довірливі стосунки з мамою і татом, інший просто посоромиться, третій не захоче «уславитися слабаком» та ін. Так чи інакше, діти досить часто замовчують про справжній стан справ. Щоб уникнути більш серйозних проблем, слід бути уважним до своєї дитини.

Коли варто насторожитися?

1. Дитина «сам не свій» — сумний, злий, подавлений — дитина погано спить вночі.
2. Падає успішність в школі.
3. Учитель постійно залишає зауваження в щоденнику про запізнення та ін.
4. Пропадають речі дитини — Аж до гумки.
5. Дитина регулярно шукає привід, щоб залишитися вдома.

Буває, що дитина і сам скаржиться. Звичайно, перша реакція будь-якого батька — рвонути в школу і всім показати «де раки зимують». Але паніка тут — остання справа. Для початку варто з'ясувати — чому ображають дитини.

Дитину в школі ображають — в чому може бути причина?

Як правило, основні причини конфліктів між однокласниками — це ...

- Нерішучість і слабкість дитини, нездатність постояти за себе.
- Слабкість фізична (Хронічне захворювання та ін.).

- Вада в зовнішності, здоров'я (Наприклад, окуляри або кульгавість, заїкання та ін.).
- Манера поведінки (Хвастощі, зарозумілість чи, навпаки, боягузтво, лякливність).
- Менш модний, ніж у однолітків, вид. Низька успішність.

Незалежно від причини, в ситуації, коли дитині нічого протиставити кривдникам, він змушений миритися з усіма знущаннями. Тому важливо зрозуміти, як правильно діяти, щоб допомогти своїй дитині.

Дитину ображають в школі — як діяти батькам?

Що найчастіше радять батьки (особливо зайняті) в цій ситуації? Не звертати уваги. Звичайно, якщо хлопчик смикнув однокласницю за косичку, або хтось когось обізвав, то тут ніякого конфлікту немає, і дана порада цілком правильний. Але якщо конфлікт переростає в проблему, яка відбивається на настрої, успішності і навіть здоров'я дитини, то пора вдаватися до більш ефективних методів.

1. Раду про підставляння іншої щоки, якщо дитину вдарили по лівій, в корені невірний для сучасних дітей. Боягузливо або покірно ковтаючи образи, дитина змушена буде спочатку змиритися з роллю жертви. Наслідки для його подальшого становлення себе, як особистості, можуть бути невтішними. Як мінімум, дитина замкнеться в собі.
2. Співчувати, емоційно підтримувати і бути поруч в будь-якій ситуації — Це перше завдання батьків. Дитина повинна не боятися ділитися з батьками своїми переживаннями. Ваше завдання — грамотно пояснити дитині, чому він правий чи не правий, і що робити.
3. Однозначно не слід мчати в школу і карати кривдника. По-перше, у вас немає права карати чужу дитину, по-друге, після вашого «акту помсти» до дитини можуть почати ставитися ще гірше. Тобто, проблема не вирішиться, а дитина стане «ябедою».
4. Один з варіантів — зібратися всім сторонам разом і прийти до єдиного рішення. Тобто, обидві дитини, батьки з обох сторін і педагог.
5. Педагог — це людина, яка відіграє основну роль «рефері» в конфлікті. У силах вчителя — як не допустити конфлікту, так і грамотно примирити сторони ще до втручання батьків. Саме вчитель, в першу чергу, повинен знайти спосіб об'єднати конфліктуючі сторони — через бесіду, дружнє наставлення, гру або спільна праця. До слова, спільне виконання якогось завдання — вельми ефективний спосіб примирити дітей.
6. Віддати дитину в спортивну секцію — Теж хороший виховний момент. Але справа не тільки в тому, що ваш малюк навчиться захищатися фізично і зможе «відбити удар». Керівник секції повинен навчати дітей з точки зору виховання в дитині лідерських якостей і правильної оцінки ситуації. Досвідчений учитель учить не махати кулаками, а розвивати впевненість у собі і вирішувати конфлікти, в першу чергу, психологічно.
7. Будьте відстороненими при вирішенні конфлікту. Тобто, постарайтеся відкинути емоції батька, який готовий порвати будь-якого за сльози свого крихти, і подивитися на ситуацію з боку. Тобто, розважливо і мудро.

8. Пошукайте спосіб примирити дітей. Влаштуйте дитячу вечірку, свято. Придумайте сценарій свята, в якому будуть задіяні всі сторони конфлікту.

9. Якщо джерело конфлікту — носіння окулярів, проблеми з вимовою звуків та ін., То можна (при можливості) перейти на контактні лінзи, відвести дитину до логопеда і т.д. Якщо проблема в повноті — запишіть дитину в басейн і займіться його фізичною формою.

10. Питання «модності» у школі був в усі часи. Рівень достатку у всіх різний, і заздрість / образи / хвастощі, на жаль, мають місце. Введення форми в школах частково вирішило цю проблему, але залишаються рюкзаки, прикраси, різні дрібниці. В даному випадку, батьки і вчитель повинні пояснювати дітям, що пишатися потрібно своїми успіхами і досягненнями, а не красивими і дорогими речами.

11. Не ігноруйте проблеми дитини. Будьте завжди на чеку, будьте уважні навіть до дрібниць. Це допоможе вам попередити багато конфлікти ще в їх зародку.

12. Якщо конфлікт виходить за рамки допустимого, якщо мова йде вже про дитячої жорстокості із заподіянням фізичної шкоди, переслідуванням і приниженням, то тут вже проблема вирішується на рівні директора школи і співробітника правоохоронних органів.

Безумовно, це важливо — усунути можливі джерела проблеми, навчити дитину розкриватися з кращих сторін, дати йому можливість для самореалізації, щоб у дитини були підстави для гордості за себе, для впевненості в собі. Але й батьківська підтримка поза стінами школи має дуже велике значення. Вивчайте свою дитину постійно за себе, вірити в себе і бути сильною і справедливою особистістю.

ПОРАДИ БАТЬКАМ

Як допомогти дитині, яка
постраждала від булінгу?

- 1.** Зберігайте спокій. На цьому етапі почуття та емоції дитини мають бути на першому місці. Вислухайте свою дитину, не впадаючи в гнів та розпач.
- 2.** Запевніть свою дитину, що це не її провина. Це не означає, що він/вона слабкий/-ка, а той, хто кривдить – сильний/-на. Поговоріть з дитиною як поводитися впевнено, навіть якщо він/вона цього не відчуває.
- 3.** Розкажіть дитині, що ви плануєте робити задля її/його захисту. Буде краще, якщо ви попередите про намір зустрітися з вчителем/-кою або директором/-кою. Головне – не травмувати і не залякати дитину ще більше.

116 123

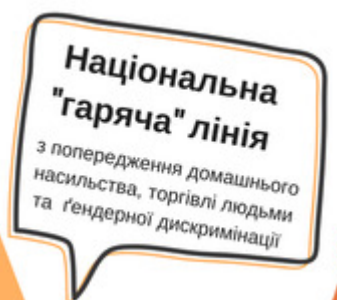
0 800 500 335

ТОВНО

Анонімно

Цілодобово

Конфіденційно

Поради педагогам

Що школа може зробити для протидії булінгу?

Комунікувати

КРОК 1

Культура комунікації та взаємодії дуже важлива в стосунках між учнями, вчителями і батьками. Спільні цінності мають постійно проговорюватися під час навчально-виховного процесу.

КРОК 2 Контролювати простір

Булінг відбувається в місцях, де контроль з боку дорослих менший або відсутній взагалі (їдальні, сходи, коридори, вбиральні, роздягальні, спортивні майданчики). Пильнуйте їх.

Інформувати

КРОК 3

Заохочуйте людей, які знають про цькування, повідомляти про це. Говоріть з кривдниками про неприпустимість такої поведінки. Підтримуйте діалог з учнями та батьками, проводьте опитування, інтерактивні заняття, займіть активну позицію в соціальних мережах, вчительських блогах, веб-сайтах шкіл.

Запровадити медіацію та підтримку учнів

КРОК 4

Впровадження медіації в закладах освіти - це інноваційний підхід до вирішення міжособистісних конфліктів, які виникають між учасниками/учасницями освітнього процесу. Метою

ГОЛОВНЕ В ЗАКОНІ ПРО ПРОТИДІЮ БУЛІНГУ В ШКОЛАХ

Вперше визначено термін:
Булінг – це моральне або фізичне насильство, агресія в будь-якій формі з метою викликати страх, тривогу і підпорядкувати людину своїм інтересам.

Відповідно до закону №5564

Передбачено відповідальність за знушення:

Моральне або фізичне насильство, агресія	Штраф 340 – 850 грн
Дії з особливою жорстокістю, повторне порушення	Штраф 1700 – 3400 грн
Приховування факту цькування	Штраф 850 – 1700 грн

За вчинення правопорушення неповнолітнім віком до 16 років – штраф сплачують батьки

Міністерство юстиції України

ДЕ І ЯК ОТРИМАТИ ДОПОМОГУ?

– безоплатна юридична допомога (захист, представництво у суді, складання документів)
Постраждалим від домашнього насильства гарантується правовий захист, правові послуги призначеного адвоката (юриста) оплачує держава.

Контакти центрів:

www.legalaid.gov.ua/ua/local-centres

– психологічна підтримка та соціальні послуги (консультування, кризове та екстрене втручання, соціальний супровід, посередництво тощо) у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригадах соціально-психологічної допомоги

Контакти центрів:

<http://www.msp.gov.ua/news/14911.html>

Контакти мобільних бригад:

<http://www.msp.gov.ua/news/14910.html>

– тимчасовий притулок у центрі соціально-психологічної допомоги, кризовому центрі або притулку для жертв домашнього насильства

Контакти центрів:

<http://www.msp.gov.ua/news/14909.html>

Потрапити до такого закладу можна, звернувшись до місцевої державної адміністрації або міської ради.

Якщо Ви стали свідком домашнього насильства щодо своїх близьких, рідних, знайомих, звертайтеся до поліції! Ваша небайдужість може врятувати чиєсь життя*

*За статистикою, щороку понад 600 жінок в Україні гинуть в результаті домашнього насильства.

Згідно з дослідженнями за оцінками експертів менше 23% постраждалих звертаються за допомогою.

Разом зробимо Україну вільною від насильства!

Проект Міністерства юстиції України

**Знаю!
Дію!
Захищаю!**

МАЄШ ПИТАННЯ?

pravo.minjust.gov.ua

Загальнонаціональний правопросвітницький проект "Я МАЮ ПРАВО!" має на меті навчити громадян користуватися своїми правами та захищати їх у разі порушення.

Міністерство
соціальної політики України

Координаційний
центр з надання
правової допомоги

0 800 213 103

Єдиний контакт-центр системи безоплатної правової допомоги цілодобово та безкоштовно у межах України.

pravo.minjust.gov.ua/kontakti

Найближчий центр надання правової допомоги

Проект Міністерства юстиції України

ЯК ПРОТИДІЯТИ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ?

#СтопНасильство

**ЗАХИЩАЙ СВОЇ ПРАВА
РАЗОМ З МІН'ЮСТОМ!**

ЯКЩО ВАША ДИТИНА АГРЕСОР

- Відверто поговоріть з дитиною про те, що відбувається, з'ясуйте мотивацію її поведінки;
- Поясніть дитині, що за вчинення булінгу (цькування) наступає адміністративна відповідальність;
- Чітко і наполегливо попросіть дитину припинити таку поведінку; повідомте їй, що будете спостерігати за її поведінкою;
- Зверніться до шкільного психолога і проконсультуйтеся щодо поведінки своєї дитини під час занять;
- Дотримуйтесь рекомендацій комісії з розгляду випадків булінгу, якщо щодо вашої дитини.

Пам'ятайте, дитина-агресор не зміниться відразу! Це тривалий процес, який потребує витримки і терпіння!

ЯКЩО ВИ СТАЛИ СВІДКОМ БУЛІНГУ

- Спробуйте припинити цькування – булінг не слід ігнорувати;
- Обов'язково повідомте керівництво закладу освіти про ситуацію, що склалася;
- У разі бездіяльності керівництва закладу освіти – зверніться із заявою в поліцію!

**Знаю!
Дію!
Захищаю!**

Проект Мін'юсту "Я МАЮ ПРАВО!" навчає громадян користуватися своїми правами та захищати їх у разі порушення

pravo.minjust.gov.ua

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Національний центр з надання
правової допомоги

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ

18 грудня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон №2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», яким закріплено відповідальність за вчинення булінгу.

ЗУПИНИМО БУЛІНГ РАЗОМ!

**ЗАХИЩАЙ СВОЇ ПРАВА
РАЗОМ З МІН'ЮСТОМ!**

БУЛІНГ – ЦЕ НАСИЛЬСТВО

фізичне:	штовхання, підніжки, зачіпання, бійки, стусани, ляпаси, нанесення тілесних ушкоджень
психологічне:	принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, міміка обличчя, поширення образливих чуток, ізоляція, ігнорування, погрози, жарти, маніпуляції, шантаж
економічне:	крадіжки, пошкодження чи знищення одягу та інших особистих речей, вимагання грошей
сексуальне:	принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, прізвиська та образи сексуального характеру, зйомки у переодягальнях, поширення образливих чуток, сексуальні погрози, жарти
кібербулінг:	приниження за допомогою мобільних телефонів, інтернету, інших електронних пристроїв

ОЗНАКИ БУЛІНГУ:

- повторюваність
- наявність старін – кривдник, потерпілий, спостерігачі
- фізична або психічна шкода
- вчиняється у закладах освіти щодо дітей або вчителів

ЯКЩО ВАША ДИТИНА СТАЛА ЖЕРТВОЮ БУЛІНГУ

- 1 Зверніться із заявою про випадки булінгу (цькування) щодо вашої дитини до керівника закладу освіти;
- 2 Поясніть дитині, до кого вона може звернутися за допомогою у разі цькування (вчителі, керівництво школи, психолог, старші учні, батьки інших дітей, охорона);
- 3 Якщо вирішити ситуацію з булінгом на рівні школи не вдається – зверніться в поліцію!

ДЕ ОТРИМАТИ ДОПОМОГУ?

Якщо Вам необхідна правова допомога (юридична консультація, складання заяви, інших документів) – зверніться до Єдиного контакт-центру безоплатної правової допомоги за номером **0 800 213 103***.

ВАЖЛИВО: діти мають право безоплатно отримати послуги адвоката (складання заяв, представництво в суді)

Якщо дитині необхідна психологічна допомога – зверніться на Національну дитячу «гарячу лінію» для дітей та батьків з питань захисту прав дітей за номером **116-111**.

**цілодобово та безкоштовно в межах України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Булінг*

- штраф від 850 до 1700 грн.
- громадські роботи від 20 до 40 годин

Булінг*, вчинений повторно протягом року або групою осіб

- штраф від 1700 до 3400 грн.
- громадські роботи від 40 до 60 годин

Неповідомлення керівником закладу освіти органам Національної поліції по випадки цькування

- штраф від 850 до 1700 грн.
- виправні роботи до 1 місяця з відрахуванням до 20 % заробітку

**Застосовується до дітей від 16 років та батьків, чий діти вчинили булінг у віці від 14 до 16 років.*

Як зрозуміти, що ваша дитина піддається булінгу?

Якщо зовнішніх проявів немає або вони неоднозначні, зверніть увагу на дев'ять найпоширеніших ознак:

1. У дитини мало або взагалі немає друзів, з якими вона проводить час.
2. Боїться ходити до школи або брати участь у заходах з однолітками (гуртки, спорт).
3. Ходить до школи довгим «нелогічним» шляхом.
4. Втрачає інтерес до навчання або раптом починає погано вчитися.
5. Приходить додому сумна, похмура, зі сльозами.
6. Постійно відмовляється йти до школи, посилаючись на головний біль, біль у животі, погане самопочуття.

7. Має розлади сну або часті погані сни.
8. Втрачає апетит, проявляє тривожність, страждає від низької самооцінки.
9. Якщо дитину шантажують у школі, вона може почати просити додаткові гроші на кишенькові витрати, щоб відкупитися від агресора.

Як допомогти дитині, якщо вона піддається булінгу?

Іноколи діти стають жертвами булінгу. Вони соромляться про це говорити і часто звинувачують себе. Можуть відчувати себе безпорадними та вважати, що з ними щось не так. Придивіться до поведінки та настрою своєї дитини. Якщо ви помітили ознаки того, що вона стала жертвою булінгу:

1. У першу чергу заспокойтесь, і тільки після цього починайте розмову з дитиною.
2. Дайте відчуття, що ви поруч, готові підтримати та допомогти, вислухати та захистити.
3. Запевніть дитину, що ви не звинувачуєте її у тому, що відбувається, і вона може говорити відверто.
4. Пам'ятайте, що дитині може бути неприємно говорити на цю тему, вона вразлива у цей момент. Будьте терплячими та делікатними.
5. Спробуйте з'ясувати все, що зможете, проте не повторюйте ті ж самі запитання по декілька разів, допитуючись.
6. Запропонуйте подумати, які дії допоможуть дитині почуватися у більшій безпеці зараз (наприклад, бути певний час ближче до дорослих, не залишатися після уроків тощо).
7. Розкажіть дитині, що немає нічого поганого у тому, щоб повідомити про агресивну поведінку щодо когось учителю або принаймні друзям. Поясніть різницю між "пліткуванням" та "підслуванням" про своє життя чи життя друга/однокласника.
8. Спитайте, яка саме ваша допомога буде корисна дитині, вислухайте уважно. Можливо ви запропонуєте свій варіант. Це допоможе розробити спільну стратегію змін.
9. Пам'ятайте, що ситуації фізичного насилля потребують негайного втручання з боку батьків та візит до школи.

10. Спільно з дитиною шукайте нові способи реагування на ситуацію булінгу.
11. Обговоріть, до кого по допомогу дитина може звертатися у школі: до шкільного психолога, вчителів, адміністрації, дорослих учнів, охорони, батьків інших дітей.
12. Важливо усвідомити, чому саме дитина потрапила у ситуацію булінгу. Рекомендуємо з цим звернутися до дитячого психолога.
13. Підтримайте свою дитину у налагодженні дружніх стосунків з однолітками.
14. Поясніть дитині, що зміни будуть відбуватися поступово, проте весь цей час вона може розраховувати на вашу підтримку.

Пам'ятайте: ваша мета припинити насильство, а не покарати винних! Не варто забувати, що всі сторони потребують деякого часу, щоб скорегувати свою поведінку.

Як допомогти дитині, якщо вона виявилася агресором?

Дитині, яка булить інших, увага та допомога потрібна не менше, ніж тій, яка страждає від булінгу.

1. Відверто поговоріть з дитиною про те, що відбувається, з'ясуйте як вона ставиться до своїх дій і як реагують інші діти. Ви можете почути, що "всі так роблять", або "він заслуговує на це".
2. Уважно вислухайте дитину і зосередьтеся на пошуку фактів, а не на своїх припущеннях.
3. Не применшуйте серйозність ситуації такими кліше, як "хлопчики завжди будуть хлопчиками" або "глузування, бійки та інші форми агресивної поведінки — просто дитячі жарти і цілком природна частина дитинства".
4. Ретельно поясніть, які дії ви вважаєте переслідуванням інших. До них відносяться: цькування, образливі прізвиська, загрози фізичного насильства, залякування, висміювання, коментарі з сексуальним підтекстом, бойкот іншої дитини або підбурювання до ігнорування, плітки, публічні приниження, штовхання, плювки, псування особистих речей, принизливі висловлювання або жести.
5. Діти, які булять, заперечують це так довго, як тільки можуть. Спокійно поясніть дитині, що її поведінка може завдати шкоди не тільки жертві, а й усім оточуючим. І щодалі це заходитиме, тим гірше булінг впливатиме на всіх учасників.

6. Дайте зрозуміти дитині, що агресивна поведінка є дуже серйозною проблемою, і ви не будете терпіти це в майбутньому. Чітко і наполегливо, але без гніву, попросіть дитину зупинити насильство.
7. Скажіть дитині, що їй потрібна допомога, а тому ви тимчасово триматимете зв'язок з учителями, щоб упевнитись — дитина намагається змінити ситуацію.
8. Загрози і покарання не спрацюють. Можливо, на якийсь час це припинить булінг, та в перспективі це може тільки посилити агресію і невдоволення.
9. Буде зайвим концентрувати увагу на відчуттях дитини, яку булять. Той, хто виявляє агресію, як правило відсторонюється від почуттів іншої людини.
10. Агресивна поведінка та прояви насильства можуть вказувати на емоційні проблеми вашої дитини та розлади поведінки. Порадьтеся зі шкільним чи дитячим психологом.

Як батькам і школі запобігти булінгу?

Швидка та доречна реакція дорослих (батьків і вчителів) на ситуацію булінгу повертає дітям відчуття безпеки та захищеності, демонструє, що насилля не прийнятне. Саме тому, як тільки ви побачили або дізналися про булінг:

1. Негайно втручайтесь та зупиняйте насилля — булінг не можна ігнорувати.
2. Зберігайте спокій та будьте делікатними, не примушуйте дітей публічно говорити на важкі для них теми. Краще вести розмову наодинці, або в малих групах.
3. Уникайте слів жертва чи агресор — це призводить до стигматизації.
4. Не намагайтеся ставати на чийсь бік або викликати відчуття провини до того, хто потерпає від булінгу. Так ви закріплюєте поведінку жертви.
5. Пояснюйте, які саме дії є насиллям і чому їх необхідно припинити.
6. Не вимагайте публічних вибачень. Це може загострити ситуацію.
7. Допоможіть дітям зрозуміти, що таке булінг і як протистояти йому безпечно.
8. Спілкуйтеся з дітьми. Прислухайтеся до них. Знайте їхніх друзів, запитуйте про школу, розумійте їхні проблеми.

9. Заохочуйте дітей робити те, що вони люблять. Інтереси і хобі можуть підвищити довіру, допомогти дітям здружитися і попередити схильність до булінгу.
10. Показуйте приклад ставлення до інших із добротою та повагою.

Нормативно-правові документи з питань запобігання, протидії домашньому насильству та булінгу

- **Лист МОН України від 29.01.2019 №1/11-881 "Рекомендації для закладів освіти щодо застосувань норм Закону України щодо протидії булінгу"**
- **Лист МОНУ від 29.12.2018 №1/9-790 "Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу"**
- **Постанова КМ України в «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 22.08.2018. №658**
- **Наказ МОН України від 02.10.2018 № 1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»**
- **Лист МОН України від 18.05.2018 № 1/11-5480 «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству»**
- **Лист МОН України від 29.12.2018 № 1/9-790 «Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу»**
- **Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»**
- **Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 №564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення»**
- **Лист Міністерства освіти і науки України від 28.10.2014 № 1/9-557 «Методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей»**

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ ЩОДО ТЕМИ АНТИБУЛІНГУ

- **Навчіть дитину захищатися**
- **КІБЕР-БУЛІНГ АБО АГРЕСІЯ В ІНТЕРНЕТІ: СПОСОБИ РОЗПІЗНАННЯ І ЗАХИСТ ДИТИНИ**
- **Булінг у школі: чому діти цькують дітей і що з цим робити**
- **Проблема булінгу очима підлітка**
- **Як виявити жертву цькування у школі. Алгоритм для батьків**
- **Stop-булінг. Три проблеми батьків, які впливають на дитячу агресію**
- **Коли вашу дитину цькують**